

19/03/2025

Προκόπης Παυλόπουλος: Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, η δολοφονία του Καποδίστρια και η επέκεινα πορεία προς την «ελέω Θεού» απόλυτη Μοναρχία του Όθωνα

[/ Επικαιρότητα](#)

Στην ομιλία του, με τίτλο «Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827: Το οριστικό “Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος”», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Δημοτικού Ελεύθερου Ανοιχτού Πανεπιστημίου του Δήμου Κορίνθου, ο πρώην Πρόεδρος της

Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Προκόπιος Παυλόπουλος επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Στο πλαίσιο της Συνταγματικής Ιστορίας μας το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 -το οριστικό «*Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*»- προέκυψε από την «*θεσμική γέφυρα*» την οποία διασφάλισε κανονιστικώς το Σύνταγμα του Άστρους, ήτοι ο «*Νόμος τῆς Ἐπιδάουρου*» του 1823, όταν η Β΄ Εθνοσυνέλευση αναθέωρησε το «*Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος*» που είχε θεσπίσει η Α΄ Εθνική Συνέλευση, την 1^η Ιανουαρίου 1822. Συγκεκριμένα, ήδη από την 18^η Απριλίου 1823 η Β΄ Εθνοσυνέλευση του Άστρους που ψήφισε -κατ' αναθέωρηση του «*Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος*» του 1822- τον «*Νόμον τῆς Ἐπιδάουρου*», είχε προαναγγείλει την Γ΄ Εθνοσυνέλευση. Και τούτο διότι τότε αποφασίσθηκε «*νὰ προσδιορισθῇ Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς ἀνάκρισιν τοῦ Πολιτεύματος μετὰ διετίαν*». Κατ' εφαρμογή της ως άνω απόφασης, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση συγκλήθηκε για την 25^η Σεπτεμβρίου 1825. Όμως, μετά από πολλές καθυστερήσεις εξαιτίας της κακής τροπής του Απελευθερωτικού Αγώνα, η Γ΄ Εθνοσυνέλευση συνήλθε την 6^η Απριλίου 1826 στην Πιάδα. Είναι δε αξιοσημείωτο -φυσικά αρνητικώς, και για την οριστικοποίηση της θεσμικής θεμελίωσης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους αλλά και για την πορεία του Αγώνα- ότι καθ' όλο αυτό το χρονικό διάστημα δεν υπήρχε ουσιαστικώς «*συνταγματική τάξη*» στην απελευθερωμένη Ελλάδα, λόγω μη εφαρμογής του «*Νόμου τῆς Ἐπιδάουρου*» του 1823.

I. Το ιστορικό της κατάρτισης του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Τον Αύγουστο του 1826 η Γ΄ Εθνοσυνέλευση διασπάσθηκε, εξαιτίας της ανοιχτής αντιπαράθεσης μεταξύ «*αγγλόφιλων*» και «*γαλλόφιλων*». Και η μεν «*αγγλόφιλη*» τάση του συνήλθε στην Αίγινα, ενώ η «*γαλλόφιλη*» -στην οποία προστέθηκε η νεοσύστατη «*ρωσόφιλη*» τάση- συνήλθε στην Ερμιόνη.

A. Το χρονικό της διάσπασης της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης

Η αφετηρία της διάσπασης ήταν η εξής:

1. Οι βασικές αντιρρήσεις

Οι Πληρεξούσιοι που συγκεντρώθηκαν στην Αίγινα υποστήριζαν ότι μόνον η Επιτροπή της Εθνοσυνέλευσης -την οποία είχε συγκροτήσει η Εθνοσυνέλευση της

Επιδαύρου προκειμένου, μεταξύ άλλων, «να συγκαλέση εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοὺς Πληρεξουσίους» (Ψήφισμα Ε΄ της 12^{ης} Απριλίου 1826)- εἶχε το δικαίωμα και να προσδιορίσει τον τόπο της νέας Εθνοσυνέλευσης, αλλά και να προσκαλέσει εκείνους μόνο τους Πληρεξουσίους που είχαν συγκροτήσει την Γ΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου «ὡς συνέχειαν ἐκείνης λογιζομένην». Οι Πληρεξούσιοι στην Ερμιόνη, αντιθέτως, υποστήριξαν ότι: «Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνελεύσεως δὲν ἐστηρίζετο οὔτε εἰς τὸ νόμιμο οὔτε εἰς τὸ δίκαιον καὶ ὅτι διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἡ Συνέλευσις ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῆ ὅπου ἡ πλειονοψηφία ἤθελεν ἀποφασίσαι, καὶ ὑπὸ πληρεξουσίων ἐκ νέου ἐκλελεγμένων».

2. Η τελική συμφωνία

Τελικώς, μετά από πολλές διαμεσολαβητικές προσπάθειες του Ἀγγλου πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Στράτφορντ Κάνινγκ -πρώτου εξαδέλφου του Τζωρτζ Κάνινγκ- αλλά και Ελλήνων πολιτικών και οπλαρχηγών αποφασίσθηκε από κοινού, την 17^η Μαρτίου 1827, η Εθνοσυνέλευση να συνέλθει στην Τροιζήνα. Αξίζει, συναφώς, να αναγνωσθεί η επιστολή του Γ. Καραϊσκάκη με την οποία, επιδεικνύοντας ομοψυχία και συναίνεση, προέτρεψε να συνέλθει η Εθνοσυνέλευση σε τρίτο μέρος, προτείνοντας την Αίγινα ή την Σαλαμίνα. Γράφει, λοιπόν, ο μεγάλος Ρουμελιώτης στρατηγός: «Μὲ ἀπορίαν μας μεγάλην βλέπομεν τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ὅτι μέχρι τοῦδε λογοτριβεῖτε περὶ τόπου, γινόμενοι εἰς δύο κόμματα οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, οἱ μὲν εἰς Αἶγινα οἱ δὲ εἰς Ἐρμιόνην. Δυσαρεστούμεθα βλέποντες αὐτὰ τὰ δύο κόμματα νὰ διαφέρωνται πρῶτον περὶ τοῦ τόπου. Ὁ τόπος, ἀδελφοί, δὲν εἶναι ὅπου νὰ ἐκτελεθῇ τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τὰ καλὰ καὶ ἀπαθῆ αἰσθήματα τῶν ὑποκειμένων καὶ ἡμόνοια καὶ ἀδελφοσύνη ἀπὸ τὰ ὅποια κρέμαται ἡ σωτηρία ὅλων μας, καὶ εἴμεθα ὅλοι ἀδελφοὶ καὶ ἐν ἔθνῳ. Ἄς λείψῃ τὸ Πελοποννήσιοι, Νησιῶται καὶ Ρουμελιῶται, ἀλλὰ ὅλοι νὰ νομιζώμεθα ἕνῳς καὶ εἴμεθα» (βλ. Πρακτικά της 9ης Προκαταρκτικῆς Συνεδρίασης της 31.1.1827 της Εθνοσυνέλευσης της Ερμιόνης).

Β. Οι εργασίες της Γ΄ Εθνοσυνέλευσης

Η Γ΄ Εθνοσυνέλευση της Ερμιόνης πραγματοποίησε δέκα προκαταρκτικές συνεδριάσεις, από την 18^η Ιανουαρίου του 1827 ως την 10^η Φεβρουαρίου, και δεκαεπτά τακτικές, που άρχισαν την 11^η Φεβρουαρίου και τέλειωσαν την 17^η Μαρτίου του ίδιου έτους.

1. Το περιεχόμενο της Διακήρυξης

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η από 11.2.1827 Διακήρυξη της 1^{ης} τακτικής Συνεδρίασης της Εθνοσυνέλευσης, την οποίαν υπογράφει ο Πρόεδρος της Γ. Σισίνης. Και τούτο διότι ανιχνεύεται σε αυτή το «πνεύμα» των «*Ηθικών Νικομαχείων*» και των «*Πολιτικών*» του Αριστοτέλους: «*Χωρίς ἀρετῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν αἱ Πολιτεῖαι. Ἄλλ' ἡἀρετὴ γεννᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν Νομοθεσίαν. Κατέπειδῆ δι' αὐτῆς οἱ πολῖται γινόμενοι ἐνάρετοι τείνουσιν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον τῆς Πολιτικῆς Κοινωνίας, εἴτουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν των, ἡ Συνέλευσις αὕτη ἐπαναλαβοῦσα τὰς ἐργασίας της ἔχει κύριον σκοπὸν νὰ τελειοποιήσῃ καθ' ὅσον δύναται τὸ Πολίτευμα τοῦ ἔθνους [...]*». Περαιτέρω, αξίζει να επισημανθεί ότι κατά τις εργασίες της 13^{ης} Συνεδρίασης της Εθνοσυνέλευσης αποφασίσθηκε η βάση του Ελληνικού Πολιτεύματος να είναι Κοινοβουλευτική.

2. Στην «σκιά» της πολιορκίας της Ακρόπολης

Ωστόσο, τις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη επισκίασε και απασχόλησε η πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών. Για τα γεγονότα της πολιορκίας φρόντισε η εδρεύουσα στην Αίγινα Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδας, με πρόεδρο τον Ανδρέα Ζαΐμη, να ενημερώνει τους Πληρεξουσίους στην Ερμιόνη, συνοδεύοντας τις επιστολές της με την αλληλογραφία που είχε με τους πολιορκημένους και παρακινώντας τους να προτρέψουν τους οπλαρχηγούς στην Ερμιόνη να εκστρατεύσουν στην Αθήνα (βλ. Πρακτικά της τελευταίας Προκαταρκτικής Συνεδρίασης της 10^{ης} Φεβρουαρίου 1827).

α) Επίσης, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η από 7.2.1827 επιστολή της Εθνοσυνέλευσης προς τους πολιορκημένους της Ακρόπολης των Αθηνών. Και τούτο διότι η επιστολή αυτή σκοπό είχε, μεταξύ άλλων, να αναδείξει την αδιάκοπη πορεία της συνέχειας του Ελληνικού Έθνους. Στην επιστολή αυτή αναφέρονται τα εξής: «*Ἡ Συνέλευσις, ἅμα ἐπαναλαβοῦσα τὰς ἐργασίας της, εὐθὺς ἔστρεψεν τὴν προσοχὴν της εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὅποῖο Σεῖς ὑπερασπίζεσθε. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι καὶ θεωρεῖται ὁ προμαχὼν τῆς Ἑλλάδος· ἔνδοξος διὰ τὰς ἀρετὰς τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, δοξάζεται τώρα καὶ πάλιν, καὶ κάμνει νέαν ἐποχὴν διὰ τῆς γενναίας καὶ ἡρωικῆς ὑπερασπίσεώς Σας. Καὶ Σεῖς, ἐνώνοντες τὰ αἵματά Σας μὲ τὴν στάκτην τῶν Θεμιστοκλέων, τῶν Κιμώνων, τῶν Μιλτιάδων, τῶν Ἀλκιβιαδῶν, τῶν Ἀριστειδῶν, τῶν Περικλέων, παραδίδετε τὰ ὀνοματὰ Σας εἰς τὴν ἀθανασίαν, εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν αἰώνων καὶ εἰς τὰ εὐλογία τῶν γενεῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ Πατρίς θεωρεῖ εὐγνωμόνως τοὺς ἀγῶνας Σας, ἡ Συνέλευσις φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑπεράσπισιν καὶ ἀσφάλειάν Σας καὶ τοῦ Φρουρίου»*

(βλ. Πρακτικά της Α' τακτικής Συνεδρίασης της Γ' Εθνικής Συνέλευσης της 11^{ης} Φεβρουαρίου 1827).

β) Συγκλονιστική είναι και η από 17.2.1827 επιστολή των αγωνιστών του φρουρίου της Ακρόπολης: *«Μὲ μεγάλην οἰκονομίαν καὶ στενοχωρίαν ὑποφέραμε ἕως τὴν σήμερον, Μητέρα, ἀδελφια, ὑστερηθήκαμεν ἀπὸ ὄλα, μόνο ἓνα σιτάρι ξηρὸν μᾶς ἔμεινε. Οὔτε μύλος γερὸς μᾶς ἔμεινε νὰ ἀλέσωμεν οὔτε ξύλα νὰ ψήσωμεν, ὅσα σπήτια καὶ καλύβες ὅπου εἴχαμε κατέκαθόμαστε μέσα, καὶ αὐτὰ τα χαλάσαμεν καὶ τὰ ἐκάψαμεν διὰ τὸ ψωμί. Τώρα ἀδελφια ἐμείναμεν ὅλοι εἰς τὰ ἀνοικτὰ λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοι καὶ ἐπίλοιποι. Οἱ ἄρρωστοι ἀποθαίνουν ἀδίκως μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχουν τὰ ἀναγκαῖα τους, σχεδὸν τίποτε, τόσο καὶ λαβωμένοι δὲν ἔχουν οὔτε ἀλοιφή οὔτε ξαντὸ οὔτε δεσίματα, ἀλλὰ βρωμίζουν καὶ ἀποθαίνουν. Τὸ λοιπὸν ἀδελφοί, ἡμεῖς οἱ ὀλίγοι γεροῖδ' οὐ μείναμεν εἰς τί νὰ παραστεκόμαστε; Εἰς τοὺς ἄρρώστους; Εἰς τοὺς πληγωμένους; Ἦ εἰς τὸ τουφέκι; χανόμεθα ἀδελφια»* (βλ. Πρακτικά 8ης Συνεδρίασης της 24^{ης} Φεβρουαρίου 1827). Τελικώς, σε μία από τις πιο κρίσιμες στιγμές της Εθνοσυνέλευσης της Ερμιόνης, λήφθηκε η απόφαση, στην 2^η Συνεδρίαση της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1827, για την αποστολή εκστρατευτικού σώματος 4.500 χιλιάδων ανδρών στην Αθήνα, υπό την ηγεσία του Ιωάννη Θ. Κολοκοτρώνη, προκειμένου να συνδράμει τους πολιορκημένους.

3. Τέλος καλό όλα καλά

Στις κρίσιμες αυτές στιγμές οι εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη ολοκληρώθηκαν την 17^η Μαρτίου 1827 και οι Πληρεξούσιοι, με πνεύμα πραγματικής εθνικής συμφιλίωσης, συνήλθαν στην Τροιζήνα, όπου την 1^η Μαΐου 1827 ψηφίσθηκε το οριστικό *«Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος»*. Η αισιοδοξία που άρχισε να ξαναγεννιέται μετά τα τραγικά γεγονότα της πολιορκίας της Ακρόπολης των Αθηνών και τις διχαστικές τάσεις, οι οποίες είχαν επικρατήσει το προηγούμενο διάστημα, πέρασε στους στίχους που τραγουδιούνταν σε όλη την επαναστατημένη Ελλάδα: *«Στὴν Αἰγίνη δὲ θὰ γίνει./Στὴν Ἑρμιόνη δὲν τελειώνει./Στο Δαμαλά [Τροιζήνα] πάει καλά./Εκεῖ θὰ τελειωθεῖ/καὶ ἡ Ἑλλάδα θὰ σωθεῖ»* (Ιωάννου Ηρ. Μάλλωση, Η εν Ερμιόνη Γ' Εθνοσυνέλευσις, Αθήναι 1930, σ. 18).

4. Η Εθνεγερσία του 1821 στο στόχαστρο του Μέττερνιχ

Πρέπει να τονισθεί με έμφαση πως το εξαιρετικά φιλελεύθερο, για τα δεδομένα της εποχής, πνεύμα του Συντάγματος, στο οποίο κατέληξε η Γ' Εθνοσυνέλευση αποκτά πολύ μεγαλύτερη αξία, αν αναλογισθεί κανείς πόσο επιφυλακτική ήταν ακόμη η συντηρητική πλευρά της Ιεράς Συμμαχίας -παρά τις διαφοροποιήσεις της

σε σχέση με τις αρχικές, εντόνως αρνητικές, αντιδράσεις της- έναντι της Εθνεγερσίας του 1821. Άκρως ενδεικτικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα κειμένου του Μέττερνιχ του 1825, λίγο πριν από την ολοκλήρωση των εργασιών της Γ' Εθνοσυνέλευσης (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2021, σελ. 185 επ.): «Ἐπαναστάσεις ὡς ἐκεῖναι τῶν δύο Χερσονήσων τῆς Μεσημβρινῆς Εὐρώπης, αἰόποῖαι δὲν ἐπεδίωκον τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συνόλου τῶν θεμελίων καὶ θεσμῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδράζοντο τὰ βασίλεια ταῦτα ... παρόμοιαι ἐπιχειρήσεις διαφέρουν κατὰ πολὺ τοῦ κινήματος ἐνὸς πληθυσμοῦ κατέχοντος τμῆμα ἐνὸς μεγάλου Κράτους καὶ ἀποβλέποντος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὁμοιάζει πολὺ περισσότερο μὲ τὰς ταραχὰς αἰόποῖαι λαμβάνουν χώραν ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ αἰόποῖαι τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπαναλαμβάνονται ἐκ νέου μὲ μίαν ἔντασιν λίαν ἀνησυχητικὴν διὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἢ κυβέρνησιν παρὰ μὲ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἠφάνισαν τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἢ καὶ τῆς Ἀγγλικῆς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις παρουσιάζει μάλιστα περισσότερο ἀναλογίαν μὲ ἐκείνη τῶν Ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὴν μητέρα-πατρίδα, ἂν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ συγκριθῆ ἢ Ἕλλάς πρὸς τὰ εἰρημένους χώρας, τελείως ἀπεχούσης λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν μεγάλων πολιτικῶν σωμάτων, εἰς τὴν ὁποία χρεωστοῦν τὴν ὑπαρξίν καὶ τὸν πολιτισμὸν των. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως ἐταύτισεν κατὰ κάποιον τρόπον τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις, τῶν ὁποίων ὑπήρξαμε μάρτυρες, εἶναι ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποῖαν αἰεὶ ἐπαναστατικαὶ φατρίαὶ ἤσκησαν ἐπὶ τῶν ταραχῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὸ πνεῦμα, αἰἄρχαί, τὰ σχήματα τὰ ὁποῖα αἰεὶ φατρίαὶ αὗται ἐνετύπωσαν εἰς ἓν κίνημα, τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τὰς πρώτας του ἀφορμὰς καὶ τὸν ἀντικειμενικὸν του σκοπὸν ἐφαίνετο ὡς μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὰς μηχανορραφίας τὰς ὁποίας εἶχαν ἐξυφάνη εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐνῶ αἰεὶ θεωροῦνται καὶ συνωμοσίαι, αἰεὶ στρεφόμεναι κατὰ τῶν πρώτων βάσεων τοῦ παλαιοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ὑπῆρξαν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας, ὁ ἀπροκάλυπτος σκοπὸς καὶ τὸ σπουδαιότερον κίνητρον τῶν ταραχοποιῶν, παρεῖσέφρησαν ὡς πρόσθετα στοιχεῖα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ ρόλος των ὑπῆρξε ἀπλῶς δευτερεύων. Ἐὰν ὑφίστατο ἀπόλυτος ὁμοιομορφία [τῶν κρίσεων], αὕτη θὰ ἐδικαιολόγη ἢ μᾶλλον θὰ ἀπήτη ταυτότητα ἐνεργειῶν ἢ μέτρων. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν μὲ ἐκείνας αἰόποῖαι ἀναστάτῳσαν τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, αἰεὶ Δυνάμεις δὲν θὰ εὐρίσκοντο καθόλου πρὸ διλήμματος ποῖαν στάσιν νὰ υἱοθετήσουν ἢ ὁμοιομορφία τῶν νόσων ἀπαιτεῖ ὁμοιομορφίαν φαρμάκων ἄρα διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην τῶν ἀρχῶν αἰόποῖαι ἐνέπνευσαν τὰς Συμμαχικὰς Δυνάμεις εἰς τὸν ἀγῶνα των κατὰ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Πεδεμοντίου κα

ὶ τῆς Ἰσπανίας, τὸ ἔργον μας καθιστάμενον ἴσως δυσκολώτερον λόγῳ πλήθους τοπικῶν περιστάσεων, θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἐξίσου ἀπλοῦν καὶ σταθερόν. Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι τοιαύτη περίπτωση καὶ μακρὰν τοῦ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀπόλυτον ὁμοιομορφίαν τῶν κατατάσεων, ἀντλοῦμεν κυρίως ἐλπίδας ἀπὸ τὰς διαφοράς των διὰ τὴν συνδράμωμεν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος ἄνευ παραβιάσεως οὐδεμιᾶς τῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας θεωροῦμεν σανίδα σωτηρίας εἰς τὸν καιρὸν τῆς καταγίδος...».

II. Η δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827 κατὰ γενικὴ ομολογίαν -καὶ ανεξάρτητα ἀπὸ τις μετέπειτα περιπέτειες εφαρμογῆς τοῦ λόγῳ τῆς ἀρνητικῆς συγκυρίας ποὺ διαμορφώθηκε -θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρτιότερα στὴν συνταγματικὴ μας ἱστορία, καὶ μάλιστα με βάση τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τούτο οφείλεται, κατ' ἐξοχήν, στὰ θεσμικά του χαρακτηριστικά, τὰ ὁποία ἀναδεικνύουν τὴν πρῶμην ἐμπέδωση καὶ ἐπιρροή ἐξαιρετικῶν προωθημένων φιλελεύθερων δημοκρατικῶν ιδεωδῶν, ὅπως αὐτὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν θεσμικὴ καὶ πολιτικὴ μήτρα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1789 καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προκύψασας Διακήρυξης τῶν Θεμελιωδῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτη. Ἐπιπλέον, πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ -για λόγους ποὺ ἀφοροῦν τὴν πορεία ἐξέλιξης τοῦ Νεότερου Ἑλληνικοῦ Κράτους- ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827, τὸ «Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», ἦταν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἀνοίξε τὸν δρόμον γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια ὡς πρῶτου Κυβερνήτη τοῦ νεοσύστατου ἀκόμη Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ τούτο, διότι τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827 προέβλεπε -δίχως ὅμως νὰ προσδιορίζει τὸν τρόπο ἐκλογῆς του, παραπέμποντας ἀπλῶς σὲ εἰδικὸ ἐκτελεστικὸ νόμο- ὡς ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐκτελεστικῆς Εξουσίας, με ἐνισχυμένες ἐξουσίες, μονοπρόσωπο ὄργανο, τὸν Κυβερνήτη, τοῦ ὁποίου ἡ θητεία ὀριζόταν ἐπταετής.

A. Τὸ φιλελεύθερο πνεῦμα τῶν Θεσμῶν τοῦ «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Ἀπὸ τις μεγάλες -καὶ πάλι γιὰ τὰ δεδομένα καὶ τὴν συγκυρία ἐκείνης τῆς ἐποχῆς- καινοτομίες τοῦ «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος» τοῦ 1827, οἱ ὁποῖες ἀναδεικνύουν τὴν φιλελεύθερη νοοτροπία του, ὅσον ἀφορᾷ τόσο τοὺς Δημοκρατικοὺς Θεσμούς ἐν γένει ὅσο καὶ τὰ Θεμελιώδη Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, ἐπισημαίνονται, ἐνδεικτικῶς, οἱ ἐξῆς:

1. Ἡ Δημοκρατικὴ Ἀρχή

Εμβληματική, στο θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827, είναι η καθιέρωση ρυθμίσεων, οι οποίες αναδεικνύουν, με ιδιαίτερη έμφαση, τις εγγυήσεις τήρησης της Δημοκρατικής Αρχής. Μεταξύ αυτών σπουδαιότερες κρίνονται:

α) Πρώτον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας. Ειδικότερα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 5 του «Πολιτικού Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος», «*ἡ κυριαρχία ἐνυπάρχει εἰς τὸ ἔθνος, πᾶσα ἐξουσία πηγάζει ἐξ αὐτοῦ*». Η επιρροή των ρυθμίσεων αυτών είναι και σήμερα ακόμη εμφανής, αν αναχθεί κανείς στις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 2 και 3 του ισχύοντος Συντάγματός μας: «*2. Θεμέλιο τοῦ Πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία. 2. Ὅλες οἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἀπὸ τὸν Λαό, ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τὸ ἔθνος καὶ ἀσκοῦνται ὅπως ὀρίζει τὸ Σύνταγμα*».

β) Δεύτερον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η θεμελιώδης αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών. Συγκεκριμένα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 36 του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος», «*ἡ κυριαρχία τοῦ ἔθνους διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐξουσίας. Νομοθετικὴν, Νομοτελεστικὴν καὶ Δικαστικὴν*». Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί βασίμως ότι στο σημείο αυτό το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, εμφανώς επηρεασμένο από το Σύνταγμα των ΗΠΑ του 1787, υιοθέτησε, προσθέτοντας στοιχειώδεις μηχανισμούς εξισορρόπησης καθεμιάς Εξουσίας, την θεμελιώδη αρχή της λειτουργίας του Πολιτεύματος μέσω των εγγυήσεων κατάλληλων «*θεσμικῶν αντιβάρων*» («*Checks and Balances*»)

2.Οι σημαντικότερες εγγυήσεις

Προς την ίδια κατεύθυνση πρέπει να επισημανθεί και τούτο:

α) Το «Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», καθιερώνοντας τον κανόνα πως κάθε Βουλευτής είχε το «*δικαίωμα νὰ ζητῆ καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀναγκαίας πληροφορίες ἀπὸ τὰς γραμματείας περὶ παντὸς πράγματος συζητουμένου εἰς τὴν Βουλὴν*», έθετε τις πρώτες βάσεις του Κοινοβουλευτικού Ελέγχου και, εν τέλει, της κοινοβουλευτικής ευθύνης των μελών της Εκτελεστικής Εξουσίας.

β) Διευκρινίζεται, επίσης, ότι κατά τις διατάξεις του άρθρου 94 του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 η Βουλή «*τροπολογεῖ καὶ ἀκυρώνει τοὺς νόμους, πλὴν τῶν συνταγματικῶν*». Με τον τρόπο αυτό -πλην άλλων συναφών- καθιερώνεται, εμμέσως πλην σαφώς, και η υπεροχή του Συντάγματος έναντι του τυπικού νόμου και των, υποδεέστερων αυτού, κανονιστικού περιεχομένου κανόνων δικαίου. Με άλλες λέξεις, το ως άνω Σύνταγμα καθιέρωνε από τότε, με τρόπο ιδιαίτερα

αξιοπρόσεκτο θεσμικώς, την δομή και την ιεραρχία της Έννομης Τάξης.

B. Η συνταγματική κατοχύρωση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Περαιτέρω, το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, το «Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», διακρίνεται εντόνως και σαφώς για την προσήλωσή του στις προωθημένες φιλελεύθερες ιδέες της εποχής και όσον αφορά τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι ακόλουθες ρυθμίσεις του είναι άκρως ενδεικτικές εν προκειμένω:

1. Το Α΄ Κεφάλαιο

Στο Α΄ Κεφάλαιο, και συγκεκριμένα με τις διατάξεις του άρθρου 1, καθιερώνεται μεν ως επικρατούσα θρησκεία εκείνη της «Ὄρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ», όμως εξίσου καθιερώνεται ρητώς, ως θεμελιώδες δικαίωμα, η Θρησκευτική Ελευθερία: «Καθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τὴν θρησκεία του ἐλευθέρως, καὶ διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσην ὑπεράσπισιν».

2. Το Γ΄ Κεφάλαιο

Στο Γ΄ Κεφάλαιο, και υπό τον τίτλο «Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων», εισάγεται, με εξαιρετικά προοδευτικό πνεύμα, σειρά ρυθμίσεων περί βασικών γενικών αρχών με συνταγματική ισχύ καθώς και περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μεταξύ των οποίων δεσπόζουσα είναι η θέση:

α) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 7 αρχής της Ισότητας: «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τῶν νόμων». Οι επόμενες διατάξεις του Κεφαλαίου τούτου εξειδικεύουν την αρχή της Ισότητας, υιοθετώντας εγγυήσεις:

α1) Αναφορικά με την αρχή της Αξιοκρατίας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 8: «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι δεκτοῖ ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς προσωπικῆς του ἀξίας, εἰς ὅλα τὰ δημόσια ἐπαγγέλματα, πολιτικὰ καὶ στρατιωτικά».

α2) Αναφορικά με την αρχή της Ισότητας ενώπιον των δημόσιων βαρῶν, κατά τις διατάξεις του άρθρου 10: «Αἱ εἰσπράξεις διανέμονται εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς ἐπικρατείας δικαίως, καὶ ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἐκάστου. Καμμία δὲ εἰσπραξις δὲν γίνεται χωρὶς προεκδεδομένον νόμον, καὶ κανεὶς νόμος περὶ εἰσπράξεως δὲν ἐκδίδεται εἰμὴ δι' ἓν καὶ μόνον ἔτος».

β) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 11 προσωπικής ελευθερίας: «Ὁ νόμος ἀσφαλίζει τὴν προσωπικὴν ἐκάστου ἐλευθερίαν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐναχθῆ ἢ φυλακῶθ

ή είμη κατά τούς νομικούς τύπους».

γ) Του κατά τις διατάξεις του άρθρου 17 δικαιώματος στην ιδιοκτησία, με παράλληλη μάλιστα εισαγωγή εγγυήσεων για την δυνατότητα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης: «*Ἡ Κυβέρνησις ἤμπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ τὴν θυσίαν τῶν κτημάτων τινός, διὰ δημόσιον ὄφελος, ἀποχρώντως ἀποδεδειγμένον, ἀλλὰ διὰ προηγουμένης ἀποζημιώσεως*».

δ) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 19 αρχής της μη αναδρομικότητας του νόμου: «*Ὁ νόμος δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὀπισθενεργὸν δύνανται*».

ε) Του κατά τις διατάξεις του άρθρου 25 δικαιώματος του αναφέρεσθαι: «*Καθεὶς δύναται ν' ἀναφέρεται πρὸς τὴν Βουλὴν ἐγγράφως, προβάλλων τὴν γνώμην τοῦ περὶ παντὸς δημοσίου πράγματος*».

στ) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 26 ελευθερίας του Τύπου: «*Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα χωρὶς προέξέτασιν νὰ γράφωσι, καὶ νὰ δημοσιεύωσιν ἐλευθέρως διὰ τοῦ τύπου ἡἀλλέως τούς στοχασμούς καὶ τὰ γνώμας των, φυλάττοντες τούς ἀκολούθους ὅρους: α' Νὰ μὴν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰ ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. β' Νὰ μὴν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὴν σεμνότητα. γ' Νὰ ἀποφεύγωσι πᾶσαν προσωπικὴν ὕβριν καὶ συκοφαντίαν*».

3. Η κατάργηση των τίτλων ευγενείας

Τέλος -καίτοι τούτο ενέχει περισσότερο συμβολική αξία- είναι χαρακτηριστικό ότι οι διατάξεις του άρθρου 27 διακηρύσσουν, πανηγυρικῶς και εκτενῶς, την απαγόρευση απονομῆς τίτλων ευγενείας: «*Κανένας τίτλος εὐγενείας δὲν δίδεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ πολιτείαν καὶ κανεὶς Ἕλληνας εἰς αὐτὴν δὲν ἤμπορεῖ, χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Κυβερνήτου, νὰ λάβῃ ὑπόρρημα, δῶρον, ἀμοιβήν, ἀξίωμα, ἢ τίτλον παντὸς εἴδους ἀπὸ κανένα μονάρχην, ἡγεμόνα ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὴν ἐπικράτειαν*».

III. Η «αδύνατη» εφαρμογή του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Πριν την ψήφιση του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος», την 1^η Μαΐου 1827 κατά τα προαναφερόμενα, η Γ' Εθνοσυνέλευση εἶχε προχωρήσει, προσβλέποντας σε άμεση εφαρμογή του, στην επιλογή ενός συστήματος Αντιπροσωπευτικῆς Δημοκρατίας μ' επικεφαλῆς μονοπρόσωπο ὄργανο, τον «Κυβερνήτη της Ελλάδος». Ειδικότερα, την 27^η Μαρτίου 1827 η Γ' Εθνοσυνέλευση αποφάσισε, ομοφώνως, «*ἡ Νομοτελεστικὴ δύναμις νὰ παραδοθεῖ εἰς ἓνα καὶ μόνον*», προκειμένου ν' αποφευχθῶν στο μέλλον «*ὅσα κακὰ ἐπήγασαν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἑπταετοῦς ἀγῶνος ... ἀπὸ τὴν πολυμέλειαν τῆς Νομοτελεστικῆς Δυνάμεως*

». Τα πράγματα εξελίχθηκαν ταχύτατα, και με πρωτοβουλία κυρίως του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη εκλέγεται ομοφώνως -με το Ψήφισμα ΣΤ΄- την 3η Απριλίου 1827, από την Γ΄ Εθνοσυνέλευση, ως «Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος» ο Ιωάννης Καποδίστριας. Ταυτοχρόνως, με το Θ΄ Ψήφισμα η Γ΄ Εθνοσυνέλευση συγκρότησε μεταβατική τριμελή «Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν», με περιορισμένες αρμοδιότητες, ως την ἔλευση στην Ελλάδα του Ιωάννη Καποδίστρια, η οποία «ἐμπειστευμένη τὴν νομοτελεστικὴν δύναμιν, θέλει κυβερνήσει τὸ ἔθνος... Ἡ διάρκεια τῆς Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς προσδιορίζεται ἄχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου, ὅτε ἡ Ἐπιτροπὴ παύει». Επισημαίνεται, ὅτι το σκεπτικό της επιλογῆς του Ιωάννη Καποδίστρια, ως πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, εἶναι ἄκρως ενδεικτικὸ τοῦ ὅτι τελικὴ ομολογημένη πρόθεση των Ἀγωνιστῶν της Εθνεγερσίας ἦταν η τοποθέτηση, ως επικεφαλῆς του Νεότερου Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὄχι μονάρχη ἀλλὰ «Κυβερνήτη», δηλαδή κρατικοῦ οργάνου που κυβερνά ὄχι «ἐλέω Θεοῦ», ἀλλὰ με βάση το Σύνταγμα και την εκτελεστικὴ του νομοθεσία. Επιπλέον δε προσώπου Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, με καθαρῶς πολιτικὰ χαρακτηριστικά. Ἄκρως ενδεικτικὸ εἶναι το ἀκόλουθο ἀπόσπασμα του ως ἄνω ΣΤ΄ Ψηφίσματος της 3ης Απριλίου 1827: «Ἡ ἔθνικὴ Συνέλευσις, θεωρεῖ ὅτι ἡ ὑψηλὴ τέχνη του κυβερνᾶν τὴν Πολιτείαν καὶ φέρειν πρὸς εὐδαιμονίαν τὰ ἔθνη, ἡ ἑξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ, ἀπαιτεῖ πολιτικὴν πείραν καὶ πολλὰ φῶτα, τὰ ὅποια ὁ βάρβαρος ὀθωμανὸς δὲν ἐπέτρεψε ποτὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Θεωρεῖ ὅτι ἀπαιτεῖται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὁ κατὰ πρᾶξιν καὶ θεωρίαν πολιτικὸς Ἕλληνας, διὰ νὰ κυβερνήσει κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας».

Α. Η ἔλευση του Ιωάννη Καποδίστρια στην Ελλάδα και η ἀνάληψη των καθηκόντων του

Την 8^η Ιανουαρίου 1828 ο Ιωάννης Καποδίστριας φθάνει στην Ελλάδα, στο Ναύπλιο. Ανέλαβε τα καθήκοντά του την 11^η Ιανουαρίου 1828 στην Αίγινα, όταν του μεταβιβάσθηκε η Εκτελεστική Εξουσία από την «Αντικυβερνητική Επιτροπή». Η ορκωμοσία του ως πρώτου «Κυβερνήτη της Ελλάδος» πραγματοποιήθηκε την 26^η Ιανουαρίου 1828. Η κατάσταση που αντιμετώπισε, ευθύς εξ αρχής, ο Ιωάννης Καποδίστριας ήταν, κατά την επιεικέστερη έκφραση, δραματική. Αντί άλλης περιγραφής αρκεί το εξής απόσπασμα από τα «Απόλογα του Καποδίστρια» του Γ. Τερτσέτη, όπου καταγράφεται συνομιλία του Κυβερνήτη με τον Γεωργάκη Μαυρομιχάλη: *«Εἶναι καιροὶ ποὺ πρέπει νὰ φοροῦμε ὅλοι ζῶνῃ δερματένια καὶ νὰ τρῶμε ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριο. Εἶδα πολλὰ εἰς τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ σὰν τὸ θέαμα ὅταν ἔφθασα ἐδῶ στὴν Αἴγινα δὲν εἶδα κάτι παρόμοιο ποτέ, καὶ ἄλλος νὰ μὴν τὸ ἰδεῖ... Ζήτω ὁ Κυβερνήτης, ἐφώναζαν γυναῖκες ἀναμαλιασμένες, ἄνδρες μὲ λαβωματιῆς πολέμου, ὄρφανὰ γδυτὰ, κατεβασμένα ἀπὸ σπηλιές. Δὲν ἦταν τὸ συναπάντημά μου φωνὴ χαρᾶς, ἀλλὰ θρῆνος».*

1. Κατάσταση έκτακτης ανάγκης

Ουδείς, λοιπόν, μπορεί να αμφισβητήσει, με τεκμηριωμένα ιστορικά δεδομένα, ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας είχε να αντιμετωπίσει μια κατάστασηπραγματικής έκτακτης ανάγκης, μέσα στο πλαίσιο της οποίας έπρεπε να πάρει, χωρίς χρονοτριβή, αποφάσεις στοιχειώδους ανάταξης της Ελλάδαςπροκειμένου να συνεχίσει τον Αγώνα της Απελευθέρωσης και να επιδιώξειτην ανακούφιση του δεινώς χειμαζόμενου πληθυσμού. Και ναι μεν, όπως ήδη τονίσθηκε, το «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος» συνιστούσε ένανθεσμικῶς άψογο «Καταστατικό Χάρτη» για την οργάνωση μιας σύγχρονηςΑντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας με επικεφαλής τον «Κυβερνήτη της Ελλάδος». Πλην όμως είναι, και σήμερα, προφανές ότι η πλήρης και συνεπήςεφαρμογή του, υπό τις συνθήκες της εποχής, ήταν ουσιαστικῶς αδύνατη.

α) Μια λύση θα ήταν η κατά περίπτωση εφαρμογή του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος», κάτι όμως το οποίο αφενός δεν συνάδει προς την ίδια την φύση κάθε σύγχρονου Συντάγματος -αυθαίρετη εφαρμογή του Συντάγματος à la carte ισοδυναμεί με υποβάθμιση και, εν τέλει,αναίρεσή του στην πράξη- και, αφετέρου, ήταν εντελῶς αντίθετη προς την νοοτροπία του Ιωάννη Καποδίστρια. Στην νοοτροπία του πρώτουΚυβερνήτη της Ελλάδας, με βάση και τον ασυμβίβαστο -όπως είχε φανεί καθαρά σε όλη την πολιτική διαδρομή του- χαρακτήρα του,ταίριαζετο «*saluspopulisupremalexesto*». Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίουςο Ιωάννης Καποδίστριας έκρινε, αμέσως, απαραίτητη την αλλαγή

του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του Πολιτεύματος έτσι ώστε, συγκεντρώνοντας εν πολλοίς στα χέρια του την κρατική εξουσία, από την μια πλευρά να λάβει τις αναγκαίες μεγάλες αποφάσεις για την «Σωτηρίαν τῆς Πατρίδος». Και, από την άλλη πλευρά, να καταδείξει στο εξωτερικό -και ιδίως προς την «Ἱερὰ Συμμαχία», που καταδοκούσε για να δείξει ότι το Ελληνικό Κράτος- Έθνος δεν μπορούσε να οργανωθεί και να λειτουργήσει- πως το εγχείρημα θεμελίωσης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους δεν ήταν «ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν».

β) Με επιδέξιους αποφασιστικούς χειρισμούς, ο Ιωάννης Καποδίστριας έπεισε την Βουλή για την κρισιμότητα των καιρών. Και έτσι, με το Ψήφισμα ΝΗ΄ της 18^{ης} Ιανουαρίου 1828, η Βουλή αποδέχθηκε και ενέκρινε την εισήγηση του Κυβερνήτη για «σχέδιον μεταβολῆς διοικήσεως προσωρινῆς», με το ακόλουθο αιτιολογικό: «Ἐπειδὴ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐμπεπιστευμένος τὰ ἡνία τῆς Κυβερνήσεως Κύριος Ἰωάννης Α. Καποδίστριας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· Ἐπειδὴ αἱ δεινὰ τῆς Πατρίδος περιστάσεις καὶ ἡ διάρκεια τοῦ πολέμου δὲν ἐσυγχώρησαν, οὔτε συγχωροῦσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐν Τροιζίνι ἐπικυρωθέντος καὶ ἐκδοθέντος Πολιτικοῦ Συντάγματος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν· Ἐπειδὴ ἡ σωτηρία τοῦ Ἔθνους εἶναι οὐ πέρτατος πάντων τῶν Νόμων· καὶ Ἐπειδὴ ἡ Βουλὴ ἀνεδέχθη παρὰ τῶν Λαῶν τὴν πρόνοιαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· Ἡ Βουλὴ μόνον σκοπὸν ἔχουσα τὸ νὰ σωθῆ ἡ Ἑλλάς, καὶ ὡς ἱερώτερόν της χρέος θεωροῦσα τοῦτο, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ ὁποῦ ἐνεπιστεύθη τὴν φροντίδα· Καὶ ἐπειδὴ ὁ Κυβερνήτης ἐ πρόβαλε σχέδιον μεταβολῆς Διοικήσεως προσωρινῶς». Υπό τις συνθήκες αυτές ανεστάλη η εφαρμογή του «Πολιτικοῦ Συντάγματος της Ελλάδος». Η Βουλή ουσιαστικῶς αυτοκαταργήθηκε- «ἀποτίθεται ἡ Βουλὴ, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε χρέος τῆς νομοδοτικῆς ἐξουσίας»- και οργανώθηκε «προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἐπικρατείας». Η νομοθετικὴ εξουσία περιήλθε στον Κυβερνήτη και ιδρύθηκε συμβουλευτικὸ συλλογικὸ ὄργανο, τὸ «Πανελλήνιον». Το ὄργανο αὐτὸ αποτελούσαν 27 μέλη που διορίζε ο Κυβερνήτης και διαιρείτο σε τρία τμήματα, με ειδικότερα για καθένα αντικείμενα τις γνωμοδοτήσεις προς τον Κυβερνήτη ἐπί οικονομικῶν θεμάτων, θεμάτων περί τα εσωτερικά ζητήματα και περί τα ζητήματα για τις Ἐνοπλες Δυνάμεις, πριν από την λήψη εκ μέρους του των τελικῶν αποφάσεων με την μορφή ψηφισμάτων.

γ) Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας λειτουργεῖ ἐφεξῆς ὡς μονοπρόσωπο κυβερνητικὸ ὄργανο, επικουρούμενος ἀπὸ τον «Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας» -πρῶτος ὀρίσθηκε ο Σπυρίδων Τρικούπης, προσκείμενος στο «αγγλικὸ κόμμα»- και ἀπὸ ἕνα στοιχειώδες Υπουργικὸ Συμβούλιο, του ὁποῦ τα μέλη «παραδέχονται τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς ἔργα». Ὄταν ολοκληρώθηκαν αὐτές οι θεσμικὲς διεργασίες, ο Ιωάννης Καποδίστριας

αποφάσισε την σύγκληση, από κοινού με την Βουλή, της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης, εντός του Απριλίου του 1828 για την θέσπιση νέου Συντάγματος. Στο μεταξύ διευκρινίσθηκε ότι γίνεται αποδεκτό «*σύστημα προσωρινῆς Κυβερνήσεως, θεμελιωμένου, ἐν τοσούτῳ, ἐπάνω εἰς τὰς βάσεις τῶν πράξεων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρους καὶ τῆς Τροιζῆνος*».

δ) Στο σημείο αυτό, ως στοιχείο της μεγάλης προσφοράς του Ιωάννη Καποδίστρια στην ολοκλήρωση της προσπάθειας δημιουργίας του Νεότερου Ελληνικού Κράτους, πρέπει να επισημανθεί και το εξής ιστορικόδεδομένο: Κατά την Συνδιάσκεψη των Πληρεξουσίων των Τριῶν Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) στο Λονδίνο -20 Ιουνίου/2 Ιουλίου 1828- μεταξύ άλλων δόθηκαν κοινές οδηγίες προς τους αντίστοιχους πρέσβεις για την έναρξη διαπραγματεύσεων και με την Ελλάδα, ιδίως ως προς τον καθορισμό των ορίων του υπό ίδρυση Νεότερου Ελληνικού Κράτους. Με εμπιστευτικό υπόμνημά του προς τους πρέσβεις -κατά την Συνδιάσκεψη του Πόρου την 12^η Δεκεμβρίου 1828- ο Ιωάννης Καποδίστριας πρότεινε συγκεκριμένα όρια μέσ' από μια οξυδερκέστατη ανάλυση, η οποία στηριζόταν βεβαίως στην «*αρχή της αυτοδιάθεσης*» (ή «*αρχή των εθνότητων*»), πλην όμως προσέθετε περιοχές που ήταν απαραίτητες για την, υπό όρους διάρκειας, ασφάλεια του Ελληνικού Κράτους. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα του υπομνήματος αυτού του Ιωάννη Καποδίστρια (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, όπ. παρ. σελ. 12 επ.):

δ1) «*Τὸ περιὸρίων σπουδαιότατο ζήτημα θέλει λυθεῖ συμφωνότατα πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συνθήκης, ἃν ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ χωρίσῃ ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυριότητος μόνον τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους ὅπου ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπὶ τὸ ἐν αὐτῶν συμβίβαστον συνυπάρξεως τῶν δύο λαῶν ἀκριβέστατα προσαρμόζεται, τῶν Ἑλλήνων πολὺ ὑπερεχόντων τῶν Τούρκων κατὰ τὸ πλῆθος*».

δ2) «*Τὰ μάλιστα περιωρισμένα ὄρια τῆς Ἑλλάδος ἤθελον εἶσθαι τὰ ἀπὸ τοῦ Κόλπου τοῦ Βόλου ἀρχόμενα, καὶ ἀφήνοντας μὲν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Θεσσαλίαν καὶ πολλὰ τῆς Ἡπείρου μέρη, διὰ δὲ τῶν ἰσχυροτάτων ὄσων ἔνεστι ὀρεινῶν τόπων φθάνοντα εἰς Σαγιάδα. Καὶ ὁμῶς ἡ τοιαύτη ὀροθεσία ἤθελε παραδῶσθαι εἰς τοὺς Τούρκους ἐπαρχίας τὸ πλεῖστον καὶ χρησιμώτατον μέρος τῶν κατοίκων ἐχούσας ἐξ Ἑλλήνων*».

δ3) «*Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν αὐτῶν (Ἡπειρος, Θεσσαλία) συστρατεύονται εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲν τοὺς ἐπὶ οκταετία πολεμήσαντες τοὺς Τούρκους συμπατριώτας τους, πῶς οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν ποὺ μένουν ἐκεῖ θὰ μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν στὸ ἐξῆς νὰ θεωρήσουν ὑποφερτὴ τῶν Τούρκων δεσποτείαν; Καί, ἂν πάλι δεχθοῦμε αὐτοὺς εἰς τὴν Ἑλληνικὴ ἐπικράτειαν μπορούμε νὰ τοὺς κρατήσουμε*

έντος τῶν χαραγμένων ὀρίων; ἤπειδὴ θάῃχουν αὐτοὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἀπολαύσουν τὶς ἐστίες τους, δὲν θάῃφαρμόσουν καὶ ἀνανοίξουν καὶ πάλι τὸν πόλεμο σ' ἐκεῖνες τὶς ἐπαρχίες ὅπου οἱ καπετάνιοι αὐτῶν ζοῦν ἐδῶ καὶ αἰῶνες ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἄλλων παρεπομένων;».

64) «Ἡ φυσικωτάτη ὁροθεσία ἐξ ἧς μόνον ἤθελεν ἀποκτήσει ἡ νέα Ἐπικράτεια τὸ νὰ προσήκοντα σχηματισμὸν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν ὄρων ὑγιοῦς διαβιώσεως, θάῃταν στὴν μὲν ξηρὰ ἡ γραμμὴ ἀπὸ τὴν βᾶσιν τοῦ Ὀλύμπου στὸν Θερμαϊκὸ Κόλπο, διὰ μέσου τοῦ ὄρους Χάσια καὶ Μετσόβου καὶ Χαρμόβου καὶ Σαμαρίνας καὶ Γαρδικίου, στὸ Παλέρμο, στὴν Ἀδριατικὴ ἢ θάλασσα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ νησιά, θὰ πρέπει νὰ περιληφθοῦν ἐντὸς τῶν ἐλληνικῶν ὀρίων ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Κρήτη, τὸ νοτιότερο μέρος τῆς μεθορίου».

65) «Τῆς Κρήτης ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατοχὴ ἀπαραίτητος φαίνεται πρὸς ἀσφάλειαν καὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου, διότι, μένουσα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων ἢ τοῦ Μεχμέτ Ἀλή, δύναται νὰ ἀποβῇ ποτὲ δεινὸν ὀρμητήριον ἐχθρικῶν ἐπιχειρήσεων μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἔτι καὶ σήμερον κατὰ τῶν Τούρκων διαμαχόμενος, ἂν ἡ Κρήτη μείνει εἰς τοὺς Τούρκους, δὲν ἤθελε συρρεύσει ὡς τῆς Ἑλλάδος τὰς νήσους; Καὶ ἐκ τούτου δὲν ἤθελεν ὑποπέσει ἄρα γὰρ πάλιν ἡ κοινὴ ἐμπορία εἰς τὰς προλαβούσας συμφοράς;».

2. Οἱ «περιπέτειες» τῆς Δ' Ἐθνοσυνέλευσης

Λόγω τῆς συνέχισης τῶν ἐκτακτῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκούς χρόνου γιὰ τὴν προετοιμασίαν, τὴν οργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς Δ' Ἐθνοσυνέλευσης, με πρωτοβουλία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια ἡ σύγκλησὴ ἀναβλήθη. Ἐτσι, ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις συνήλθε τελικῶς στὸ Ἄργος, τὴν 11^η Ἰουλίου 1829.

α) Ἐως τὴν θέσπισιν τοῦ νέου Συντάγματος, ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις, με τὸ Β' Ψήφισμα τῆς 22ας Ἰουλίου 1829, ἀποφάσισε τὴν συνέχισιν τοῦ λεγόμενου «προσωρινοῦ συστήματος» καὶ επικύρωσε τὸ ΝΗ' Ψήφισμα τῆς Βουλῆς τῆς 18^{ης} Ἰανουαρίου 1828, με τὸ ὁποῖο, ὅπως προεκτέθηκε, εἶχε ἀνασταλείν ἐφαρμογὴ τοῦ «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος». Κατ' οὐσίαν, δηλαδὴ, επικύρωσε καὶ ὅλες τὶς μετέπειτα πράξεις τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν υπάρξει ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὴν νομικὴν καὶ πολιτικὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τους. Επιπλέον, ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις κατήργησε τὸ «Πανελλήνιον» καὶ τὸ ἀντικατέστησε μενέο συλλογικὸ σῶμα, τὴν «Γερουσίαν», ἀποτελούμενη ἀπὸ 27 μέλη.

β) Ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις ἀνέθεσε στὸν Κυβερνήτην, σε συνεργασίαν μετὰ τὴν Κυβέρνησιν

και ύστερα από γνώμη της Γερουσίας, την κατάρτιση νέου Συντάγματος, με βάση όμως τις αρχές των πρώτων τριών Εθνοσυνελεύσεων, δηλαδή με βάση τις αρχές του «Προσωρινού Πολιτεύματος της Ελλάδος», του 1822, του «Νόμου της Έπιδαύρου», του 1823 και του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος», του 1827. Στην συνέχεια, και συγκεκριμένα την 2^α Αυγούστου 1829, η Δ΄ Εθνοσυνέλευση διέκοψε τις εργασίες της και ανέθεσε στον Κυβερνήτη και στην Κυβέρνηση να την συγκαλέσει εκ νέου «*άμα αποπερατώση*» το σχέδιο του νέου Συντάγματος. Την 22^α Ιανουαρίου/3^η Φεβρουαρίου 1830 υπεγράφη το Πρωτόκολλο του Λονδίνου και οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία, αναγνώρισαν διεθνώς την Ελλάδα ως ανεξάρτητο και αυτόνομο Έθνος-Κράτος. Πρόκειται για το μεγαλύτερο -και εν πολλοίς προσωπικό- επίτευγμα του Ιωάννη Καποδίστρια, το οποίο του διασφάλισε την θέση που δικαίως του αναλογεί στην ιστορία του νεότερου Ελληνικού Κράτους. Έως την δολοφονία του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια στο Ναύπλιο, την 27^η Σεπτεμβρίου 1831, δεν είχε καταρτισθεί, σύμφωνα με τα υπάρχοντα ιστορικά τεκμήρια, κάποιο ολοκληρωμένο σχέδιο Συντάγματος.

Β. Η «νομοτελειακή» πορεία προς την «απόλυτη μοναρχία»

Το θεσμικό και πολιτικό κενό, μετά την δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια, οδηγούσε την τότε ελεύθερη Ελλάδα και το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος στον όλεθρο της αναρχίας. Πρώτη σκέψη ήταν η σύγκληση νέας Εθνοσυνέλευσης -της Ε΄ κατά σειρά- για την θέσπιση νέου Συντάγματος, δήθεν κατά μια διαθήκη του Ιωάννη Καποδίστρια, την οποία όμως ο Κυβερνήτης ουδέποτε άφησε. Υπό την ανάγκη της επείγουσας κατάστασης, που είχε προκύψει, επικράτησαν οι σκέψεις άμεσης οργανωτικής παρέμβασης, και πάλι δίχως επαρκές συνταγματικό έρεισμα.

1. Οι θέσεις των Τριών Δυνάμεων -Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας- ως προς το Πολίτευμα της Ελλάδας

Η μέλλουσα να συνέλθει Ε΄ Εθνοσυνέλευση έπρεπε, όπως είναι ευνόητο, να έχει κατά νου και τις απόψεις των Τριών Δυνάμεων -Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας- για την μορφή του οριστικού Πολιτεύματος της Ελλάδας, όπως οι απόψεις αυτές είχαν διατυπωθεί κατά την προαναφερθείσα Συνδιάσκεψη του Πόρου, την 12^η Δεκεμβρίου 1828, από τους Πληρεξουσίους τους. Οι ως άνω απόψεις, οι οποίες κατέληγαν σ' ένα πολιτειακό σύστημα οιονεί «*συνταγματικής μοναρχίας*», συμπυκνώνονται επαρκώς στα ακόλουθα αποσπάσματα του κειμένου των Πληρεξουσίων (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, όπ. παρ. σελ. 198 επ.):

α) «*Ήδη από όκταετίας οί Έλληνες έδοκίμασαν πολλά σχήματα. Όλα στηρίζονται, όσον*

ἀφορᾷ τὴν Κυβέρνησιν ἐξ ἑνὸς ἢ πολλῶν προσώπων τοῦ περιβάλλοντός των, ἢ Κυβέρνησις αὕτη δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὴν σύγκρουσιν κομμάτων, εἰς τὴν ὀλέθριαν ἐπίδρασιν τῶν τοπικῶν παραγόντων, εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀναριθμήτου πλήθους τῶν μεμονωμένων ἠατάκτων, αἰόποϊαι, εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπετέλεσαν τὴν κυριότεραν αἰτίαν τῆς καταρρεύσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀπέβησαν κατόπιν μοιραῖαι εἰς τὸ ἔθνος διὰ τῆς ἀναρχίας, τὴν ὁποῖαν ἀφεύκτως προκαλοῦσαν. Πειπεισμένοι ἔκτοτε ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ἰδικούς των, χωρὶς ἀμέσως νὰ στρέφεται ἐναντίον των συνασπισμὸς χιλιάδων ἀντιλήψεων δυνάμεων καὶ μὴ θέλοντες νὰ διαρκοῦν ἐπ' ἄπειρον αἰάτυχίαι τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες κατηύθυναν τὰ βλέμματά των πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐκάλεσαν τὸν Κόμητα Καποδίστριαν νὰ ἡγηθῆ τῶν ὑποθέσεων των [...]. Ἄλλ' ἀναθέτοντες τὴν Προεδρίαν εἰς τὸν Κόμητα Καποδίστριαν, δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτοὺς εἰμὴ μόνον πρόσκαιρον ἐξουσίαν».

β) «Ἐν τούτοις, οἰαδήποτε Ἐκτελεστικὴ Ἐξουσία, ὅσον ἱκανὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον τὴν ἀσκεῖ, δὲν δύναται νὰ παράσχη ἐγγυήσεις μεγαλυτέρας αὐτοῦ διαρκείας εἰς μίαν χώραν, ἔνθα ἡ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου... δὲν θὰ ἔφθανε νὰ ἀνασύρη τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ βάραθρον τῶν παντοίων συμφορῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὸ ἔρριψε δουλεία πολλῶν αἰώνων. Τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, οἰάνα φανέντες εἰς τὴν χώραν ἰδιοτελεῖς σκοποὶ κατὰ τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν, οἵτινες ἐκαλλιεργήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὴν ἐπίδρασίν της, εἶναι ἐπίσης λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν μίαν τόσοσὴν ὀλέθριαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καθεστῶτος τῆς χώρας, ὥστε ἐὰν εἰς αὐτοὺς προστεθῆ ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, τὰ διάφορα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὴν συνθέτουν, τέλος ἢ ποικιλία τῶν τοπικῶν συμφερόντων, φυσικὴ των συνέπεια, δέον νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι διὰ νὰ προληφθῆ ἡ ἐπάνοδος τῆς ἀναρχίας, ἣτις ἀπὸ ἔτους συγκρατεῖται ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου, τῆς παρουσίας τῶν Συμμάχων Δυνάμεων τούτων... διὰ νὰ εἶναι [οἱ Ἕλληνες] εἰς θέσιν νὰ διατηρήσουν μόνοι των τὴν ὑπόδρους ἀνεξαρτησίαν, τὴν ὁποῖαν θέλουν τύχει· τέλος, διὰ νὰ εὗρουν εἰς τὴν νέαν των ὑπόστασιν μίαν σταθερὰν ἀπόδειξιν τῆς ἡρεμίας τῆς Εὐρώπης δέον, ὡς ἐλέχθη, νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι τὸ σύστημα διαδοχῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν των εἶναι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον παρέχει ὅλας αὐτὰς τὰς ἐγγυήσεις».

γ) «Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔβλεπον τὴν καθιέρωσιν τοῦ συστήματος τούτου [μοναρχικὸ μὲ διαδοχὴ] χωρὶς τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς τῆς ἐλευθερίας των; Εἰς τὴν ἀντίρρησιν αὐτὴν οἱ Ἄντιπρόσωποι δίδουν τὴν ἀπάντησιν ὅτι προτείνοντες τὸν σχηματισμὸν μιᾶς κληρονομικῆς Ἀρχῆς, πόρρω ἀπέχουν τοῦ νὰ ἐξετάσουν τὴν ἀποχὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας διότι, ἤδη ὑπὸ τὸ τουρκικὸ καθεστῶς, ἐξέλεγον οἱ ἴδιοι τοὺς δημογέροντές των, καὶ οἱ προεστοὶ των εἶχον ἐν γένει τὸ δικαίωμα νὰ κατανέμουν τοὺς φόρους τοὺς ὁποῖους ἀπήτη ἢ Πύλη. Τέλος, ἀπὸ οκταετία, τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα ἰσχύει εἰς τὰς διαφόρους τῶν ὀργανώσεις καὶ ἀφωμοιώθη τρόπον τινὰ πρὸς τὴν νέαν των ὑπόστασιν. Οἱ Ἄντιπρόσωποι φρονο

ὄν ὅτι θὰ εἶναι ἄδικος καὶ συγχρόνως ἐπικίνδυνος ἡ στέρησις αὐτῶν. Ἀλλὰ πιστεύεται ὅτι διὰ τῆς συμφιλίωσεως τοῦ συστήματος τούτου μὲ τὴν διαδοχὴν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, θὰ ἐκπληρωθοῦν πλήρως οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι ἡ δημόσια τάξις, ὄρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐμένειαν τῶν Αὐλῶν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἔχη τοιοῦτοτρόπως σταθερὰς βάσεις».

2. Η πρωτοβουλία της Γερουσίας και η σύσταση της «Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς»

Υπὸ τα δεδομένα αὐτά ἡ πρωτοβουλία πέρασε ἀμέσως στὴν Γερουσία, ἡ οποία ἔκρινε ὅτι «ὡς σῶμα Κυβερνητικόν, χρεωστεῖ νὰ λάβῃ πρόνοιαν χωρὶς μικρᾶς ἀναβολῆς περὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας, καὶ περιάντικαταστάσεως Κυβερνητικῆς Ἀρχῆς».

α) Μέσα σε αὐτές τις συνθήκες ἡ Γερουσία ὅρισε τριμελὴ ἐπιτροπή, γιὰ ν' ἀναλάβει «τα ἔργα τῆς Κυβερνήσεως προσωρινῶς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς». Πρόεδρό τῆς διόρισε τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, Αὐγουστίνου, καὶ ὡς μέλη τοὺς Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καὶ Ἰωάννη Κωλέττη. Ἡ «Διοικητικὴ Ἐπιτροπή» δεσμευόταν «ἀπὸ τὰς βάσεις τῶν ψηφισμάτων καὶ πράξεων τῆς ἐν Ἄργει Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως» καὶ εἰχεὺς κύριο καθήκον τὴν σύγκληση νέας Ἐθνοσυνέλευσης, γιὰ τὴν θέσπιση Συντάγματος καὶ, συνακόλουθα, τὴν ἀποκατάσταση τῆς συνταγματικῆς τάξεως. Παρὰ τις ἐντονες ἀντιδράσεις τοῦ ἀντικαποδιστριακοῦ ρεύματος, ποὺ ἀμφισβήτησε, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, τὴν νομιμότητα τῆς συγκρότησής τῆς, ἡ «Διοικητικὴ Ἐπιτροπή» ἐπιβλήθηκε καὶ, ἔστω καὶ προσωρινῶς, ἐπέβαλε στοιχειωδῶς τὴν τάξιν.

β) Ὅπως εἶχε δεσμευθεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση συγκρότησής τῆς, ἡ «Διοικητικὴ Ἐπιτροπή» διεξήγαγε ἐκλογές γιὰ τὴν συγκρότηση Ἐθνοσυνέλευσης. Μετὰ τις ἐκλογές αὐτές συνήλθε, τὴν 5^η Δεκεμβρίου 1831, στὸ Ἄργος ἡ «Πέμπτη τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις». Ἡ Ἐ' Ἐθνοσυνέλευσις ἐπικύρωσε-καὶ, κατ' οὐσίαν, νομιμοποίησε- τὸ ψήφισμα ἐκλογῆς τῆς «Διοικητικῆς Ἀρχῆς»- καὶ ἀνέθεσε, ἐξ ὀλοκλήρου, τὴν ἀσκηση τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας στὸν Αὐγουστίνου Καποδίστρια, ἀποδίδοντάς του τὸν τίτλον «Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως». Τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ἀμφισβήτησε ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὁ οποίος προσχώρησε στους λεγόμενους «συνταγματικούς», ποὺ συνεδρίαζαν χωριστά, θεωρώντας εαυτοὺς «συνέχεια» τῆς Δ' Ἐθνοσυνέλευσης. Οἱ «συνταγματικοί», με τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, ἐγκαταστάθηκαν στὴν Περαχώρα καὶ ἀνέδειξαν ἄλλη «Διοικητικὴ Ἐπιτροπή», με Πρόεδρον τὸν Γεώργιου Κουντουριώτη καὶ μέλη τοὺς Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Ἰωάννη Κωλέττη. Τὸ νεοσύστατον Ἑλληνικὸν Κράτος γνωρίζει, γιὰ μιαν ἀκόμη φορὰ-τὴν τρίτην- τὴν πικρὴν ἐμπειρίαν τοῦ διχασμοῦ, μέσω δύο διαφορετικῶν κυβερνητικῶν

σχηματισμών.

γ) Μέσα σε αυτή την ταραγμένη ατμόσφαιρα, η Ε΄ Εθνοσυνέλευση μετέφερε την έδρα της από το Άργος στο Ναύπλιο. Την 15^η Μαρτίου 1832 ψήφισε νέο Σύνταγμα και διόρισε, μεταβατικώς, τον Αυγουστίνο Καποδίστρια Κυβερνήτη «μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος» και ολοκλήρωσε τις εργασίες της. Ειδικότερα με το ΚΒ΄ Ψήφισμά της, της 15^{ης} Μαρτίου 1832, η Ε΄ Εθνοσυνέλευση αποφάσισε και τα εξής: «Α. Ἡ Νομοτελεστικὴ Ἐξουσία τοῦ Κράτους ἐμπιστεύεται προσωρινῶς εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, Κύριον Α.Α. Καποδίστριαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὅστις θέλει κυβερνήσει μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυριάρχου ἡγεμόνος, κατὰ τοὺς ἐπομένους ὅρους. Β. Ἡ Νομοθετικὴ Δύναμις θέλει ἐνεργεῖσθαι προσωρινῶς παρὰ μιᾶς Γερουσίας, συγκροτουμένης ἀπὸ 27 μέλη καὶ τῆς Νομοτελεστικῆς Ἐξουσίας. Γ. Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἧτις θέλει διαδεχθῆ την ἐνεστῶσαν, θέλουν ἐκλεχθῆ ἀναλόγως ἀπὸ τῶν τμημάτων, τὰ μὲν 21 ἐκ ἑνὸς ὀνομαστικοῦ καταλόγου, τὸ ὅποῖον θέλει παρουσιάσει ἡ Συνέλευσις, τὰ δὲ λοιπὰ 6 θέλει ἐκλέξει κατ' εὐθείαν ὁ Κυβερνήτης. Δ. Ἡ Γερουσία εἶναι ἀμετακίνητος, μέχρις ὅτου ὁ ἡγεμὼν ἐγκαθιδρύσῃ τὴν παρὰ τοῦ Συντάγματος διοριζομένην· ἐὰν δὲ ἐν τῷ μεταξύ συμβῆ θάνατος ἢ παραίτησις τινὸς τῶν μελῶν, ἀναπληροῖ ἄνευ ἀναβολῆς τὸν τόπον αὐτοῦ ἄλλος, ἐκλεγόμενος παρὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐκ τοῦ αὐτοῦ καταλόγου καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τμήματος». Ὅπως εἶναι προφανές, τὸ κατὰ τ' ἀνωτέρω Ψήφισμα ἀνέτρεψε πλήρως τὸ θεσμικὸ καὶ πολιτικὸ ὑπόβαθρο τοῦ ΣΤ΄ Ψηφίσματος, τῆς 3ης Ἀπριλίου 1827, μὲ τὸ ὅποῖο, ὅπως ἤδη τονίσθηκε, ὁ Ἄρχηγὸς τοῦ Νεότερου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔπρεπε νὰ εἶναι «Ἕλληνας».

δ) Λίγο μετά την ψήφιση του νέου Συντάγματος, η διαμάχη μεταξύ «συνταγματικών» και «κυβερνητικών» οδήγησε στην ένοπλη σύγκρουση του Ισθμού της Κορίνθου, την 25^η Μαρτίου 1832, όπου επικράτησαν οι πρώτοι. Ο Αυγουστίνος Καποδίστριας παραιτήθηκε και έφυγε από την Ελλάδα. Ως μόνο νόμιμο όργανο εν λειτουργία, η Γερουσία διόρισε, την 28η Μαρτίου 1832, «Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν», με «ισορροπία» των αντιμαχόμενων ομάδων «συνταγματικών» και «κυβερνητικών». Αμέσως μετά τον διορισμό της, η «Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ» ζήτησε από τις Επαρχίες να ορίσουν «πληρεξουσίου» για την συγκρότηση της «Δ΄ κατὰ συνέχειαν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως». Η τελευταία άρχισε τις εργασίες της, την 11^η Ιουλίου 1832, στο Άργος και τις συνέχισε στην Πρόνοια του Ναυπλίου. Κατήργησε την Γερουσία και όλες τις πράξεις της Ε΄ Εθνοσυνέλευσης και επικύρωσε, ομοφώνως, την επιλογή του Όθωνος ως «βασιλέως τῆς Ἑλλάδος», με το Β΄ Ψήφισμα της 27^{ης} Ιουλίου 1832. Την 25^η Ιανουαρίου 1833 ο Όθων αποβιβάζεται στο Ναύπλιο, όπου του παραδίδει την εξουσία ο Πρόεδρος της ουσιαστικώς ανύπαρκτης «Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς» Γ. Κουντουριώτης. Η περίοδος της «ἀπόλυτης μοναρχίας», με την μεταβατικὴ διοίκηση της τριμελοῦς Αντιβασιλείας

-Άρμανσπεργκ, Μάουρερ, Έιντεκ- είχε αρχίσει.

Επίλογος

Το Σύνταγμα που, όπως προεκτέθηκε, θέσπισε η Ε΄ Εθνοσυνέλευση, την 15η Μαρτίου 1832, το οποίο αποκλήθηκε «ηγεμονικόν», υπήρξε απλώς «σχέδιο» Συντάγματος, το οποίο ουδέποτε ίσχυσε, άρα ουδέποτε εφαρμόσθηκε. Και τούτο διότι για να ισχύσει έπρεπε να «καθυποβληθῆ εἰς τὸν Κυρίαρχον Ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, διὰ νᾶέπικυρωθῆ», πράγμα που ουδέποτε συνέβη. Για λόγους καθαρῶς ιστορικούς αναφέρεται ότι, κατά το κείμενό του, το Σύνταγμα αυτό πήρε την ονομασία «ηγεμονικόν», διότι οι διατάξεις του άρθρου 53 όριζαν πως «ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια εἶναι Ἡγεμονία διαδοχικὴ, Συνταγματικὴ καὶ Κοινοβουλευτικὴ, ἐνεργουμένου τοῦ πολιτικοῦ Κράτους ἀντιπροσωπευτικῶς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ὑπὸ διαφόρων Ἀρχῶν». Επρόκειτο για Σύνταγμα που καθιέρωνε τις βασικές αρχές της Αντιπροσωπευτικῆς Δημοκρατίας, υπό καθεστῶς συνταγματικῶς περιορισμένης μοναρχίας-ηγεμονίας. Εἶχε εντόνως επηρεασθεῖ και από τους συνταγματικούς θεσμούς των ΗΠΑ, ιδίως μέσω της καθιέρωσης δύο αντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, της Βουλῆς των Αντιπροσώπων και της Γερουσίας, καθώς και μέσω του τρόπου εκλογῆς τους. Το «*Ἡγεμονικόν Σύνταγμα*» του 1832 εἶχε έντονα φιλελεύθερα χαρακτηριστικά, ιδίως σε ό,τι αφορά την συνταγματικὴ κατοχύρωση των κυριότερων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πέραν του ότι καθιέρωνε νέα ατομικά δικαιώματα, με κυριότερο παράδειγμα εκείνο της κατά τις διατάξεις του άρθρου 46 προστασίας του ασύλου της κατοικίας, η προστασία των δικαιωμάτων ήταν πληρέστερη, σε σχέση με όλα τα προηγούμενα Ελληνικά Συντάγματα, από πλευρᾶς συνταγματικῶν εγγυήσεων άσκησῆς τους. Ίσως δε ήταν ακριβῶς αυτός ο φιλελεύθερος χαρακτήρας του μηδέποτε ισχύσαντος «*Ἡγεμονικοῦ Συντάγματος*», ο οποίος αποτέλεσε «*παράδειγμα προς αποφυγῆν*» για την μετέπειτα Αντιβασιλεία του Όθωνος αλλά και για τον ίδιο τον Όθωνα, έτσι ώστε να μην υπάρξει οποιοσδήποτε συνταγματικός περιορισμός κατά την άσκηση των βασιλικῶν του καθηκόντων και να «*εδραιωθεῖ*» στην Ελλάδα η ανεξέλεγκτη «*ελέω Θεοῦ μοναρχία*».»